~~magħdud max-xirka tal-Misilmin, u min jonqos għax irid minn wieħed minn dawn il ħames kmandamenti, i kun għamel dnub kbir(qisu xi dnub mejjet ta' l-Insara).~~

~~L-ewwel talba tal-Qoran, qisha l-Missierna ta' l-Insara, li jridu jgħiduha mill anqas ħames darbiet kull jum, hija din: **B'ism Allaħ ir-raħman ir-raħhim; il-ħamdul-Illaħ, rabb il-għalemin. Ir-raħman ir-raħħim. Melek jum id-Din. Ajjak nagħbod u ajjak nistagħin. Aħdina s-sirat il-mustaqim; sirat il-ladin nagħamt għalihom; għajr magħdub għalihom, u wad-dallin.** Bil-Malti jiġifieri: "Fl-Isem t'Alla l-ħanin u li jagħder. Tifħir 'l Alla sid id-dinjiet; il-ħanin u li jagħder; l-imħallef ta' jum il-ħaqq. Lilek naqdu u lilek nitolbu l-għajnuna. Mexxina fit-triq tas-sewwa; it-triq ta' dawk li int tħobbhom, m'hux ta' dawk li int magħdub għalihom u l-imqarrqin".~~

~~Dan huwa ħjiel ħafif tal-Qoran u tat-tagħlim li fih, jiġifieri tal-ktieb imqaddes ta' dawk li jistqarru d-Dijena ta' Muħammed. Dan kien ukoll għal mijiet ta' snin it-twemmin ta' għadd kbir minn missierijietna, minn meta ħadu Malta l-Għarab fis-sena 870, sakemm l-Imperatur Federiku t-Tieni neħħa għal kollox id-Din Mislem minn dawn il-gżejjer fis-sena 1250.~~

~~*Abu Magħali Ibn Merżuq.*~~

MILL-ĦAMIS SAL-ĦADD

Sijon

Kien l-erbatax ta' Nisan, lejlet Għid il-Kbir tal-Lhud,, nhar ta' Ħamis, f' xid-disgħa ta' bil-lejl, is-sena ta' Ruma seba' mija u tlieta u tmenin. Is-sema mgħotti bi ċpar samrani. Għal kemm il-qamar mmli, ma kienx jidher minnu għajr tebgħa bajda fuq l-egħmiem, daqqa tikber u oħra tiċkien, mal-ġiri ta' dan, imqaddab minn riħ qawwi fuq wiċċ is-sema. Ġerusalem siekta; in-nies miġburin id-dar, wara li kielu u xorbu, jfaħħru qawwiet Jaħwe u mħabbtu lejn ulied Israel, meta ħariġhom minn art il-jasar.

Minn bieb il-wied, fi djul għoljiet Sijon, ħarġu erba' min-nies; għad li ma kontx tista' tagħrafhom sewwa fid-dlam. Wieħed kien miexi quddiem, waħdu, rasu mgħaddsa, kif jidher imnikket u għajjien; it-tlieta l-oħra jimxu ma' ġenb xulxin: ir-raġel tan-nofs imdaqqas, xuxtu twila, mitluqa fuq kitfejh bħan-Nażrin. Ta' max-xellug żagħżugħ twil u rqajjaq, b'għasluġ daqsiex f'idu l-leminija; l-ieħor tal-lemin, kien ukoll żagħżugħ, iżgħar minn ta' l-ewwel; xagħru aktarx kbir, ftit imqanfed, kien jistama' jolfoq minn ħin għall-ieħor. Min kienu dawn in-nies?

Dak ta' quddiem, Xmun Bar-Jona, sajjied minn Ġenesar. Dak tan-nofs, Ġesù n-Nażri; ta' ma' ġenbu x-xellug, Jagħkob u ta' mal-lemin Johanan, aħwa, sajjieda wkoll.

Kif tbegħdu mis-swar, l-iżgħar fost iż-żewġt aħwa dar lejn Ġesù u qallu: "Rabbi, għax sa tħallina? Għax ma tibqax magħna?" Dan mejjel rasu lejn iż-żagħżugħ li kellmu biex jisimgħu aħjar, u qallu bil-ħlewwa: "La darba ġejt mis-sema, jeħtieġli narġa' lejn is-sema. Meta l-iben joħroġ middar, ma jibqax barra għal dejjem, imma jeħtieġlu ħin jew ieħor, jarġa' għal dar missieru. Siegħti waslet: kif

ġejt fid-dinja, hekk jeħtieġli narġa' nħalli d-dinja. Imma intom qawwu qalbkom; jaqblilkom li jien immur, biex inħejjilkom fejn toqogħdu f'dar missieri. Għax wara li mmur, narġa' mill-ġdid niġi għalikom u neħodkom

n-Nażri kien qiegħed qawqbijiet, fuq irkubtejh, b'wiċċu fl-art, waqt li t-tlieta l-oħra li kienu miegħu mimduda reqdin, ftit 'il fuq minnu. Ġesù, għal rkubtejh kif inhu, kien jitkagħweċ, jokrob u jitniehed, bħal wieħed maħkum

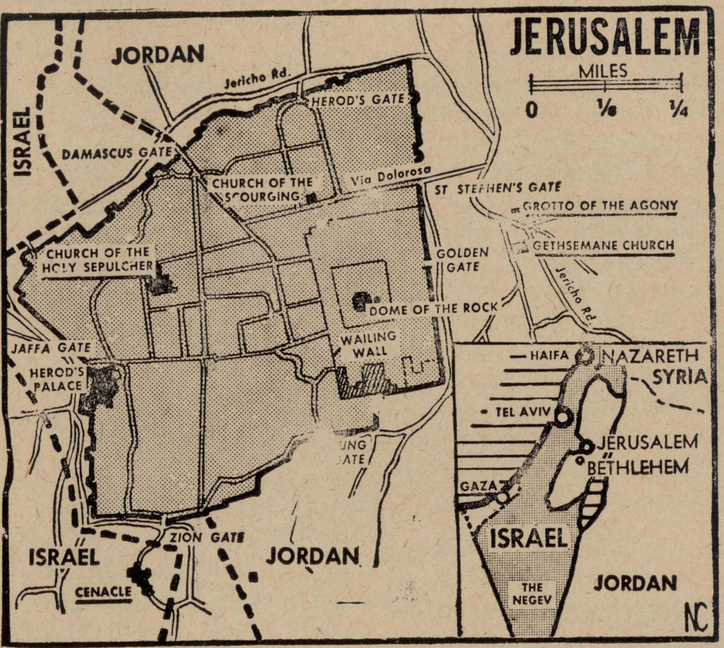

Pjanta ta' Ġerusalem. — Fix-xellug isfel, jidher iċ-Ċenaklu. Fil-lemin, jidher il-Ġetsemni, u fix-xellug ukoll, mis-swar 'il ġewwa, il-Qabar ta' Kristu.

miegħi, u nibqgħu flimkien għal dejjem.''

Kif qal dan, qasmu l-Wied ta' Kidron, u għabu fid-dlam, qalb is-siġar taż-żejtun.

Ġetsemni

Kien għal ħabta ta' nofs il-lejl. Il-qamar għadu moħbi taħt kisja sħab imċajpar, f'nofs is-sema. Ir-riħ ivenven u jsaffar bejn is-siġar taż-żejtun, fil-Ġnien tal-Ġetsemni. Il-frajja' jissabbtu fuq xulxin u l-weraq iħaxwex. Fuq blata watja, f'tarf il-ġnien, Ġesù minn l-aqwa wġiegħ. Daqqiet jarfa' rasu, iħares lejn il-Ġemgħa l-Kbira tal-Lhud, li hi quddiemu, imidd dirgħajh lejha bil-ħniena, u jgħid b'leħen miksur: ''Abba... Abba... biegħed minni dan il-kies!... Abba, biegħdu minni!... Imma m'hux kif irrid jien, kif trid int...''

Ħin wieħed iqum minn għarkubtejh, u jersaq lejn it-tlieta. Isibhom reqdin u jqajjimhom. Johanan jintebaħ li Ġesù kellu wiċċu miblul. Iħares sewwa lejh fid-dawl mitfi tal-qamar; jinħasad: wiċċ ir-Rabbi kien imxarrab bid-demm!

Ġesù jarġa' jmur u jixteħet għarkubtejh bħal qabel. "Niżżik ħajr, ja Alla, talli smajtni!" jistama jgħid. "Waslet is-siegħa li ssebbaħ 'l Ibnek, u Ibnek isebbaħ lilek fuq l-art!" Ftit wara r-Rabbi kien miexi 'l quddiem, bi ħdaxer sieħeb miegħu, u jmur jieqaf fid-daħla tal-ġnien.

Waslet raxxa nies, kbarat Lhud u għassiesa Rumin, bi mnajjar, oħtra, sjuf u ħbula. Jaraw lil Ġesù jistamtu u ħadd ma jitħarrek. Ġesù jiftaħ fommu l-ewwel: "Lil min intom tfittxu?" isaqsihom b'leħen ta' sid. "Lil Ġesù n-Nażri", wieġeb rajjes il-gliba. U Ġesù: "Jien huwa!" wieġbu mill-ġdid. Jara li ħadd ma tħarrek, Ġesù jarġa' jsaqsi: "Lil min intom tfittxu?" "Lil Ġesù n-Nażri," raġa' wieġbu ta' l-ewwel. Għidtlek li jien huwa. Jekk intom tfittxu lili, ħallu lill-oħrajn imorru!" Ftit wara Ġesù kien marbut u meħud fost il-għases lejn Ġerusalem.

Il-Blejta

Il-għada fil-għodu, għal ħabta tal-għaxra, fil-bitħa tal-Blejta, fuq ir-riħ tal-Ġemgħa l-Kbira tal-Lhud, fejn il-Ħakem Rumi kien igħammar mal-għassiesa, kien jistama' sa minn bgħid, għajjat, twerżiq, tisfir u għawa mill-akbar. X'kien ġara? Il-Ħakem ma jridx jibgħat għal mewt lil Ġesù, li l-kbarat tal-Lhud kienu ġebuh biex isallbu, sa minn għodu.

Il-Ħakem kien wieqaf f'ras it-taraġ li jagħti għal fuq il-bitħa, u l-ġemgħa tan-nies, bħal baħar taħt il-qilla tar-riħ, tmewweġ u tgħajjat, b'dirgħajhom merfugħa: "Sallbu!... sallbu lil dan!... eħles lil Bar-Abba!... sallbu lix-xewwiex!"

Il-Ħakem uriehom li jrid jitkellem. Kif siktu qalilhom b'leħen maqtugħ: "Ħuduh u sallbuh intom! jiena ma nsibx fih ħtija!"

Ma kenitx kelma! In-nies bdiet tagħrar, taqbeż u xxejjer idejha: "Għandu jmut, għax għamel ruħu Bin Alla!" Il-Ħakem jisma' dan, daħal ġewwa mbażża' fejn Ġesù kien marbut fost il-għases, u saqsieh biered: "Imnejn int?" Imma Ġesù ma weġbux. Raġa' l-Ħakem: "Lili ma tweġibx? Ma tafx li għandi s-setgħa li neħilsek jew insallbek?" Ġesù ħares lejh bil-ħniena u qallu b'leħen ta' mogħdrija: "Ma kien ikollok ebda setgħa fuqi li kieku ma ntagħtlekx mill-oħrajn. Għal hekk min ġiebni f'idejk, għandu akbar ħtija!"

Il-Ħakem fehem kliem Ġesù. Libet u raġa' ħareġ barra, mismut. Sikket lin-nies u qalilhom: "Jiena ma nistax nibgħat għal mewt raġel li qatt ma għamel deni. Ara kif ħadd minnkom, b'kull ma għedtu, ma wera li hu ħati. Jaqbel mela li neħelsu."

Wieħed mix-Xjuħ tal-Lhud li kien qudddiemu, qal lil Ħakem: "Jekk teħelsu, m'intix ħabib ta' Qajsar. Taf li dan irid jagħmel ta' bir-ruħu li hu sultan il-Lhud!" Dal-għidut laqat lil Ħakem fil-laħam il-ħaj. Imgerrex daħal ġewwa u qabbad lill-għassiesa jġibu lil Ġesù quddiem in-nies. Hu qagħad bil-qegħda fejn jarah kull ħadd, ħasel idejh f'żingla tal-fidda u qal lil-Lhud: "Nagħmel kif tlabtu; mill-bqija ma għandix x'naqsam mad-demm ta' dar-raġel safi. Aħsbu intom! Weġbuh: "Demmu fuqna u fuq uliedna!"

Il-Ħakem qam u mar. Il-għassiesa ġiebu tliet slaleb. Libbsu lil Ġesù ħwejġu u għabbewh is-salib. Għabbew is-slaleb l-oħra liż-żewġ ħatja li kellhom imutu dak inhar. Ir-rajjes rikeb iż-żiemel u saq quddiem il-koll. Il-għassisa tqassmu sarbut kull naħa, u mxew fost il-għajjat tal-ġemgħa lejn in-naħa fejn Ġesù kellu jkun mislub.

Saru dwar it-tlieta ta wara nofs ingħar. Iċ-ċpar li magħqud fuq ix-xemx, ħxien u swied daqshekk, li għal kemm baqa' kemm il-siegħa nhar, kont taħseb li x-xemx għebet. Fuq il-għoqba tal-Golgota, qrib waħda is-sur imbagħad, raxxa għassiesa maċ-Ċenturjun tagħhom, bil-qaws u n-nix-xieb f'idejhom, biex jekk tqum xi tix-wixa, jistgħu jirgnuha bla taħbit kbir.

Dak il-ħin, Ġesù kien jidher li wasal biex imut. Rasu mitluqa fuq sidru, għajnejh magħluqa, ma kienx jitħarrek għajr it-taħrik mieħel u meqjus

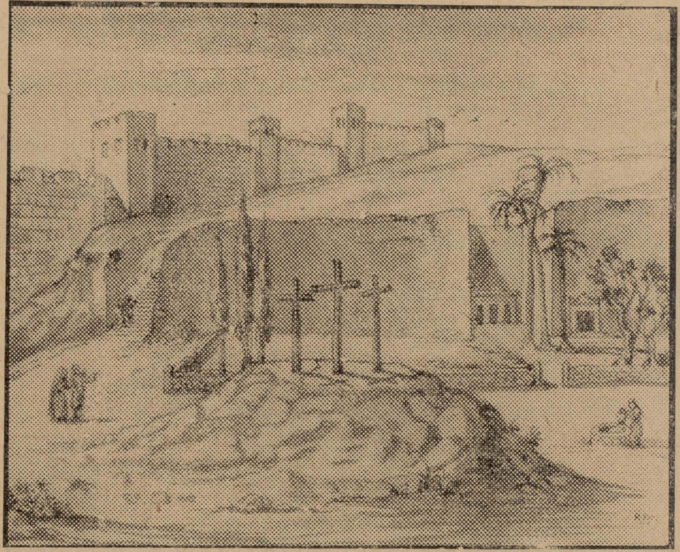

Ġerusalem. — Kif u fejn kienet il-Blata tal-Golgota fiż-żmien li sallbu fuqha lil Ġesù. Fix-xellug jidhru s-swar ta' Ġerusalem, li minnhom 'il ġewwa kienet il-belt. Fil-lemin jidher il-ġnien ta' Ġużeppi t'Arimatija, u f'nofs is-siġar, bil-bieb wiesa' jidher il-Qabar ta' Kristu. Il-qabar l-ieħor jgħidulu l-qabar ta' Ġużeppi t'Arimatija, li fdal minnu għadu jidher sal-lum, wara l-Qabar ta' Kristu. Il-bir, fil-lemin, għadu hemm ukoll, issa jgħidulu l-bir ta' Santa Liena. Dix-xbieha maħżuża mill-kittieb li għamel żmien twil Ġerusalem u rtokkjata mill-Pittur Rafel Bonnici-Calì.

mir-rkieni ta' swar Ġerusalem, Ġesù kien mislub mat-tnejn l-oħra, sa minn qabel nofs inhar. Għajr it-tliet imsallbin fuq il-għoqba kien hemm it-tnaxer sallab, jistennew l-amar biex joqtlu l-imsallbin u jaqelgħuhom mis-salib. Ma' dwar il-għoqba kienu weqfin il-għassiesa biex ma jħallu 'l ħadd joqrob lejn l-imsallbin, waqt li rajjishom miexi qajl-qajl, idur ma' dwarhom biex jara hux kollox sewwa. Bejn is-swar u l-għoqba kien hemm qatiegħ nies, aktarx Lhud u ftit barranin. Fuq tan-nifs. Johanan, iż-żagħżugħ li kien il-Ġetsemni, kien jinsab hawn ukoll. Kif ra li Ġesù wasal fl-aħħar resaq lejn rajjes il-għassiesa u sellimlu bil-qima. "Xi trid?" saqsieh dan bil-herra. "Hawn il-qraba ta' dak il-mislub, iridu jmorru ħdejh" wieġbu Johanan, ftit imbażża' "Huma tlieta l-mislubin; liema minnhom?" saqsa aħrax ir-rajjes. "Dak tan-nofs," wieġbu Johanan, juri b'sebgħu lil Ġesù.

Ir-rajjes jara tliet nisa jħarsu filqrib, jistennew it-tweġiba, u jagħraf

li kienu qrabat Ġesù, qal liż-żagħżugħ: "Għidilhom jiġu!"

Joħanan u t-tliet nisa warajh telgħu l-għoqba. Ir-rajjes kellem lis-sallaba u dawn ħallewhom jersqu lejn l-imsallbin. Joħanan mar waqaf quddiem l-imsallab tan-nofs u waħda min-nisa marret miegħu. "Rabbi... Rabbi..." beda jsieħ Joħanan, kif ra li Ġesù ma tħarrikx. Ir-Rabbi jisma' min isejjaħlu bħal stenbaħ. Rafa' ftit rasu, bexxaq għajnejh imdemmgħa. Jara ma' ġenbu 'l dik il-Mara, bħal tbissem. Kienet Ommu. "Mara, ara ibnek!" qal Ġesù b'leħen kemm-kemm jistama'. Imbagħad liż-żagħżugħ: "Ara Ommok!" Raġa' għalaq għajnejh u telaq rasu fuq sidru.

Ftit wara Ġesù miet. U ma' nżul ix-xemx, wara li kienu qalgħuh missalib, u keffnuh kif inhi d-drawwa tal-Lhud, difnuh f'demus ġdid, qrib il-għoqba fejn kien mislub.

Il-Għorfa

Kien nhar il-Ħadd fil-għaxija. Għaxra minn sħab Ġesù kienu miġmugħa fil-għorfa ta' Mirjam il-Koprija, fuq għoljiet Sijon. Kienu mbeżżgħa, qalbhom sewda u ħosbiena. Marija l-Madalena kienet qaltilhom dik il-għodwa li rat lil Ġesù ħaj mill-ġdid, imqajjem minn bejn l-imwiet. Imma min sa jemmen lin-nisa? Xi ħbieb kienu ġebulhom xi ħaġa x'jieklu — ħobż, ħut u għasel — imma ħadd ma kellu l-ħila jduq. Il-ħin dieħel, u bil-qegħda kif kienu, ħadd ma ried ikun l-ewwel li jtħarrek. F'daqqa waħda, dawl abjad, qawwi idda fil-għorfa. Huma ndehxu. Ħin wieħed Ġesù deher f' nofshom, ferħan, daħkani, qawwi sħiħ u mimli bil-ħajja.

"Is-sliem għalikom!" qalilhom Ġesù, b'idejh merfugħa, donnu biex igħannaqhom. "Is-sliem għalikom!" Ġejt inhennikom bħal ma missieri henna lili!"

Il-għaxra, jaraw lil Ġesù, li kienu jżommuh b'mejjet, twerwru. Irtassu u nħbew 'l hawn u 'l hemm fir-rkejjen. Ġesù biex jagħmillhom il-qalb beda jkellimhom bil-ħlewwa u jgħidilhom: "Jiena huwa; la tibżgħux! M'iniex ruħ! Ejjew missu jdejja. Araw kif għandi l-laħam u l-għadam, li l-erwieħ ma għandhomx...!"

Il-għaxra, wieħed - wieħed, bdew jersqu ma' dwaru. Ġesù qagħad bil-qegħda u saqsiehom jekk kellhomx xi ħaġa x'jieklu. Ġebulu li kellhom: ħobż, ħut u għasel, u qagħdu huma wkoll ma' dwaru. Qassam il-ħobż u l-ħut u tahomlhom. Kielu flimkien u x'ħin ħelsu, iżżew ħajr 'l Alla, u Ġesù beda jitħaddet fuq li kien għallimhom qabel ma kien mislub.

ELSIE

(*) Dil-kitba miktuba l-Palestina, f'Marzu tas-sena 1930, meta Elsie kien ilu għaxar snin hemmekka.

QWIEL TA' SAN PAWL

Me ta eavton ekastoi skopountes, alla kai ta eteron ekastoi. "Kull bniedem m'hux ta' dak li jaqbel lilu għandu jieħu ħsieb, imma ta' dak li jaqbel lill-oħrajn" (Filippin, II, 4). Dil-kelma tidher ftit għariba, imma kieku l-Insara kollha jagħmlu hekk, ma tkun għariba xejn, għax bħal ma hu jieħu ħsieb l-oħrajn, hekk l-oħrajn jiehdu hsieb tiegħu.